

LUNDS UNIVERSITET
Medicinska fakulteten

Institutionen för hälsa, vård och samhälle
Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

**”Vi har inget liv förutom att vänta på detta
uppehållstillstånd”
Asylsökande immigranternas och flyktingarnas upplevelser
av och deltagande i dagliga aktiviteter**

Författare: Helene Ionescu-Idbohrn

Handledare: Elisabeth Argentzell

Mars 2012

Kandidatuppsats

Adress: Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

LUNDS UNIVERSITET

Medicinska fakulteten

Institutionen för hälsa, vård och samhälle
Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

2012-03-30

”Vi har inget liv förutom att tänka på detta uppehållstillstånd”

Asylsökande immigranternas och flyktingarnas upplevelser av och deltagande i dagliga aktiviteter

Helene Ionescu-Idbohrn

Abstrakt

Studien berörde asylsökande immigranternas och flyktingarnas situation i väntan på beslut på asylansökan respektive under tidig period av vidarebosättning. Politiska, sociala, ekonomiska, fysiska och kulturella faktorer som var utanför individernas kontroll begränsade möjligheterna till att vara delaktig i aktiviteter som upplevdes meningsfulla. Syftet var att utifrån CMOP-E modellen beskriva upplevelsen av och delaktigheten i dagliga aktiviteter. En systematisk litteraturstudie genomfördes där tio vetenskapliga artiklar från länder i västvärlden analyserades. Resultatet visade obalans mellan aktiviteter inom egenvård/hushåll, arbete och fritid, där avsaknaden av arbete var den främsta orsaken. Därutöver uppvisades förändring i egenvårds-/hushålls och fritidsaktiviteter samt omprioritering av livsroller till följd av den omgivande miljön. Individerna upplevde stress vad gällde tillstånd att stanna i de länder där asyl söktes och otillfredsställelse på grund av yttre begränsningar av aktiviteter, i synnerhet gällande arbete. Individer med religiös övertygelse och hoppfullhet, som utgör delar av *spirituality*, upplevde sammanhang i tillvaron och såg möjligheter till framtida deltagande i aktiviteter. Slutsatser som kunde dras från studien var att preventiv arbetsterapi på individ-, grupp- och samhällsnivå i framtiden skulle kunna användas för att förbättra asylsökande immigranternas och flyktingarnas möjligheter att ta del i dagliga aktiviteter.

Nyckelord: Asylsökande, dagliga aktiviteter, aktivitetsbalans, aktivitetsberövan, delaktighet, flykting

Kandidatuppsats

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

LUND UNIVERSITY
Faculty of Medicine

2012-03-30

“We have no life apart from thinking of this residence permit”

Asylum seeking immigrants and refugees experiences of and participation in daily occupations

Helene Ionescu-Idbohrn

Abstract

The study involved asylum seeking immigrants and refugees, both awaiting decisions on asylum applications and during the early period of resettlement. Political, social, economic, physical and cultural factors that were outside the individual's control limited opportunities to participate in meaningful occupations. The aim was that by the CMOP-E model describe the experience of and participation in daily occupations. A systematic literature review was conducted in which ten scientific articles from Western countries were analyzed. The results showed an imbalance between the personal care/household, work and leisure occupations, in which the lack of work was the main reason. Moreover, personal care/household and leisure occupations were altered and there was a reprioritising of life roles due to the surrounding environment. Individuals experiencing emotional stress in regards to the decision to remain in the countries of asylum and dissatisfaction because of external restrictions on occupations, among them especially work. Individuals with religious beliefs and hopefulness, which are parts of *spirituality*, experienced a coherence in life and saw opportunities for future participation in occupations. Conclusions that could be drawn from this study was that preventive occupational therapy at the individual, group and society level in the future could be used to improve asylum seeking immigrants and refugees opportunities to take part in daily occupations.

Key words: Asylum seeker, occupation, occupational balance, occupational deprivation, participation, refugee

Bachelor thesis

Division of Occupational Therapy and Gerontology, Lund University, Lund, Sweden

Innehållsförteckning

Bakgrund.....	1
Asylsökande immigranter och flyktingar.....	1
Aktivitet.....	3
Asylsökandes immigranternas och flyktingarnas dagliga aktiviteter och upplevelser.....	5
Syfte.....	8
Metod.....	8
Litteratursökning.....	8
Analys och process.....	9
Resultat.....	10
Förändringar samt obalans i dagliga aktiviteter.....	10
<i>Produktivitet - Begränsade arbetsmöjligheter samt volontärt arbete.....</i>	<i>11</i>
<i>Egenvård/Hushåll - Oförändrade, tillagda, förändrade och övergivna sysslor.....</i>	<i>12</i>
<i>Fritid - Förlust av sociala relationer och förändrade fritidsaktiviteter.....</i>	<i>12</i>
<i>Individens spirituality och upplevelser av livssituationen.....</i>	<i>13</i>
Diskussion.....	14
Resultatdiskussion.....	14
<i>Deltagande i dagliga aktiviteter.....</i>	<i>14</i>
<i>Individens spirituality och upplevelser av livssituationen.....</i>	<i>15</i>
<i>Implikationer för klinisk arbetsterapi.....</i>	<i>16</i>
Metoddiskussion.....	17
Slutsats och rekommendationer för vidare forskning.....	19

Referenslista.....	20
Bilaga 1: Redovisning av artikelsökning.....	24
Bilaga 2: Redovisning av studiens artiklar	25
Bilaga 3: Redovisning av analys	27

Bakgrund

Asylsökande immigranter och flyktingar

Enligt United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), vilket är FN:s flyktingkommissariat, fick 10,55 miljoner flyktingar i världen hjälp av eller var under UNHCR beskydd under 2010 (UNHCR, 2010). Utvecklingsländerna hyser 4/5 av världens flyktingar, vilket innebär en obalans i fördelningen mellan länderna med hänseende till den ekonomiska kapaciteten. Asylsökande kallas den person som söker asyl i ett land där den kan få beskydd och som fortfarande väntar på beslut från myndigheter i detta land. Vidare skiljer sig villkoren för asylsökande flyktingar respektive asylsökande immigranter åt, vilket har sin grund i Flyktingkonventionen. I konventionen som antogs av UNHCR år 1951 fastslogs att en flykting är en individ som befinner sig utanför det land som han eller hon är medborgare i, med anledning av välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, religion, nationalitet, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller politisk uppfattning. Därutöver ska han eller hon på grund av denna fruktan inte vilja återvända till sitt hemland (UNHCR, 1992). I FN:s konvention för de mänskliga rättigheterna angående flyktingar står det därutöver skrivet att individen har rätt att söka och ha fristad från förföljelse i andra länder. Att vara asylsökande immigrant innebär att personen har sökt internationellt beskydd men att dennes flyktingstatus ännu inte har bestämts (UNHCR, 2011). Hur asylsökande med flyktingstatus respektive asylsökande utan definierad flyktingstatus mottas i det nya landet ser olika ut beroende på de enskilda länders lagstiftning. Inom EU exempelvis styr Dublin-förordningen att den asylsökande ska stanna i det första EU-land där asyl söktes (Regeringen, 2011). Utifrån UNHCR:s riktlinjer kan det vara aktuellt med tillåtelse att bosätta sig i landet där asyl ansöks om detta skulle innebära skydd för en person som fruktar för sitt liv, frihet, trygghet, hälsa eller andra grundläggande mänskliga rättigheter. UNHCR har uppmärksammat att utifrån de som kommit under deras beskydd har 7,2 miljoner flyktingar hamnat i utdragna asylprocesser, vilket innebär fem år eller längre (UNHCR, 2010).

Den övergripande målsättningen för migrationpolitiken i Sverige är att den ska vara långsiktigt hållbar, värna om asylrätten, främja behovsstyrd arbetskraftinvandring, beakta migrationens utvecklingseffekter och fördjupa det europeiska och internationella samarbetet. Det Europeiska rådet antog det så kallade Stockholmsprogrammet för år 2010-2014, där det fastslås att EU-

länderna ska samarbeta för att göra migrationspolitiken långsiktigt hållbar, flexibel för att möta framtida arbetskraftbehov inom länderna samt etablera ett gemensamt asylsystem till år 2012. Tillsammans med UNHCR bedrivs också ett samarbete kring vidarebosättning, vilket innebär att flyktingar från särskilt utsatta flyktingläger får asyl i de länder som är involverade. Vikten av solidaritet med länder med ökat migrationstryck lyfts fram (Regeringen, 2010).

Migrationsverket ansvarar enligt lagen om mottagande av asylsökande (SFS 1994:137) genom hela processen från att asylansökan inlämnas till att beslut fattas och genomförs. Målet är att mottagningssystemet ska vara humant och värdigt genom hela asylprocessen (SOU 2009:19). Migrationsverket ger inte i förhand besked om den förväntade handläggningstiden för de enskilda ärendena. Den genomsnittliga handläggningstiden under 2010 var 4,2 månader, vilket är den kortaste på 12 år. Att ärenden drar ut på tiden är vanligt, vilket har orsakat stark kritik. Anledningarna till att det tar lång tid är olika men eventuella överklaganden på negativa beslut bidrar ofta ytterligare till en utdragen process. År 2009 ansökte 24 194 individer asyl i Sverige på grund av flyktingskäl, skyddsbehov eller undantagsregeln om andra synnerligen ömmande orsaker (Regeringen, 2010). Samma år beviljades 10 919 individer uppehållstillstånd. Sedan 1990-talet har målet för asylpolitiken i Sverige varit att sträva mot så kallad ”normalisering”, vilket exempelvis inneburit att asylsökande tillåts bo i eget boende med bibehållen dagarsättning samt fått viss tillgång till samhällstjänster (SOU 2009:19). Kommuner och landsting ansvarar för vissa insatser av flyktingmottagandet, så som barnomsorg, skola och vissa ärenden enligt socialtjänstlagen (SFS 2001:453) samt viss hälso- och sjukvård enligt lagen SFS 2008:344 (Regeringen, 2010). Så kallat anläggningsboende ordnas av Migrationsverket i de fall den asylsökande inte kan ordna boende på egen hand. Flyktinganläggningarna, som är utspridda i bostadsområden i olika delar av landet, består huvudsakligen av lägenheter med självhushåll. Cirka hälften av de asylsökande bor i anläggningsboenden (SOU 2009:19).

Det är vanligt att flyktingar vid ankomsten till ett nytt land bär på traumatiska upplevelser från exempelvis förföljelse och tortyr (Whiteford, 2003). Inte sällan ger detta upphov till posttraumatisk stress, vilket innebär att individen återupplever skrämmande händelser. Det kan utlösas av yttre intryck och situationer som påminner om de traumatiska upplevelserna. Tillståndet ger ökad sårbarhet och minskad motståndskraft om personen är med om nya negativa

händelser. En longitudinell studie gjord i Australien på flyktingar under asylsökandeperioden och tre år därefter visar höga värden av posttraumatiskt stress, depression, oro samt låga värden av livskvalitet. Det framkom även att de intervjuade upplevde känslor av otrygghet och orättvisa, svårigheter med relationer, förändrad självuppfattning och dålig mental hälsa (Coffey, Kaplan, Sampson & Montagna Tucci, 2010).

Aktivitet

Att vara aktiv ses som ett naturligt och grundläggande behov för människan. Vi är beroende av att vara aktiva för såväl vår överlevnad skull som för att skapa mening i tillvaron. Människan är en så kallad *occupational being* (Wilcock, 2006). Liksom de dagliga aktiviteterna vi deltar i formar vår identitet visar vi varandra vilka vi är genom dem. Aktiviteter vävs in i våra dagliga liv och utgör vardagens struktur och tidsordning. Enligt Canadian Model of Occupational Performance and Engagement (CMOP-E) ska all mänsklig aktivitet betraktas som ett dynamiskt samspel mellan individens förmågor (fysiska, kognitiva, känslomässiga), den omgivande miljön (fysisk, social, kulturell, institutionell) och aktivitetens beskaffenhet (Polatajko et al., 2007). De enskilda aktiviteterna delas in i tre övergripande typer; egenvård/hushåll, produktivitet och fritid. Genom att kategorisera på det viset är det lättare att se hur vi fördelar vår tid mellan de olika typerna. Egenvård/hushåll berör nödvändiga aktiviteter som innebär att vi tar hand om oss själva och vårt hushåll, så som äta, klä på sig, duscha, städa, tvätta och omsorg av barn. Vidare räknas avlönat arbete, organiserad sysselsättning i samhället, volontärt arbete, praktik och studier till produktivitet. Fritid innebär hobbies och andra aktiviteter vi gör för att roa oss. Människor vistas i många olika sociala sammanhang, vilka kräver olika fysiska, känslomässiga och kognitiva resurser från oss. I vardagen intar vi olika roller i dessa olika sammanhang, till exempel en föräldraroll och en arbetsroll, och rollerna är knutna till särskilda aktiviteter. Plötsliga eller gradvisa förändringar av individens förmågor eller den omgivande miljön har stor påverkan på möjligheterna att delta i de aktiviteter som tidigare utgjort vardagen. Det finns en subjektiv komponent i aktivitetsutövandet, som antas ha sitt ursprung i individens innersta essens, vilken benämns vid *spirituality* (Polatajko et al., 2007). Denna inre drivkraft som är unik för varje individ är inte nödvändigtvis kopplad till religiös övertygelse men styr individen att söka mening och tillfredsställelse genom ”görande” i vardagen. Canadian Association of Occupational Therapists, CAOT, (1997) beskriver att *spirituality* ”bor i individen, är formad av omgivningen

och ger mening till aktiviteter” (s.33). Den innersta essensen bidrar med en förståelse om sig själv och ens plats i ett större sammanhang. Vidare kan *spirituality* kopplas till personens identitet, varifrån upplevelser av mening hämtas. Identiteten skapas och förstärks genom deltagande i dagliga aktiviteter, interaktion med andra människor och omgivningens reaktioner på individens agerande (Christiansen, 1999).

Aktivitetsbalans beskrivs som en subjektiv upplevelse som definieras utifrån hur individen väljer att tillbringa sin tid med egenvalda och nödvändiga aktiviteter. Världshälsoorganisationen, WHO, har under de senaste decennierna dragit i samma riktning. I Ottawa Charter lyftes det fram att hälsa ska betraktas som en resurs i det dagliga livet, där individens val och anpassningar till förändringar i miljön påverkar välbefinnandet (WHO, 1986). Den komplexa relationen mellan aktivitet, hälsa och välbefinnande förklaras inom arbetsterapi i samspelet mellan *doing*, *being* och *becoming*. Att en individ sysselsätter sig med aktiviteter i vardagen som främjar hälsan (*doing*) och utvecklar insikt om sina förmågor och vad som är bäst för denne (*being*) har stor betydelse för förväntningar och planer för framtiden (*becoming*) (Wilcock, 1999). Vidare framhålls det inom arbetsterapi att aktivitetsbalans är starkt knuten till upplevelsen av hälsa (Polatajko et al., 2007). Samhället skapar enligt Wilcock (2006) de grundläggande förutsättningarna för hälsa vad gäller följande faktorer; om de grundläggande biologiska behoven uppfylls (ren luft, vatten, kroppslig rörelse) och kapaciteter tas tillvara (mentala och fysiska funktioner), underliggande faktorer (ekosystem, nationella riktlinjer, värderingar), statliga institutioner (som styr hantering av miljön, arbets- och utbildningsmöjligheter, lagar) och huruvida WHO:s direktiv efterföljs (stabilt ekosystem, hållbara resursanvändning, föda, skydd, inkomst, fred, utbildning, social rättvisa och jämställdhet). Dessa politiska, sociala och ekonomiska faktorer innebär att människor i olika situationer och i alla delar av världen har olika möjligheterna att delta i nödvändiga och meningsfulla aktiviteter. Detta lyfts specifikt fram inom arbetsterapi som en fråga om *occupational justice*. Wilcock och Townsend (2004) fastslår fyra övergripande grundläggande rättigheter till aktivitet, nämligen:

- att uppleva meningsfulla aktiviteter,
- att utvecklas genom deltagande i sociala och hälsofrämjande aktiviteter,
- att som individ eller befolkning utöva självbestämmanderätt över val av aktiviteter samt
- att ta rättvis del av förmåner av att delta i aktiviteter så som arbete.

Att inte erkänna dessa rättigheter för medborgarna får betydande negativa konsekvenser som till exempel *occupational deprivation* (aktivitetsberövan). *Occupational deprivation* är ett utdraget tillstånd där individen, på grund av faktorer som står utanför dennes kontroll, är utesluten från deltagande i nödvändiga och/eller meningsfulla aktiviteter grund av faktorer som står utanför dennes kontroll (Whiteford, 2003). Det kan till exempel röra sig om ekonomiska, sociala, miljömässiga, geografiska, historiska, kulturella eller politiska faktorer som under obestämd tid berövar individen från möjligheten att arbeta. Därmed går individen miste om förmåner som ett arbete medför, som till exempel socialt nätverk, utvecklande av förmågor och lön.

Asylsökandes immigranternas och flyktingarnas dagliga aktiviteter och upplevelser

För den asylsökande innebär vistelsen i det nya landet omfattande förändringar i de dagliga aktiviteterna. I Sverige, i likhet med övriga länder, ges den asylsökande under utredningstiden inte samma möjligheter som de övriga bosatta med svenskt medborgarskap eller uppehållstillstånd. I regeringens asylmottagningsutredning (SOU 2009:19) är detta inte heller eftersträvarsvärt eftersom individen vistas i landet "villkorat" med särskild juridisk status och kan få besked att lämna landet. Migrationsverkets insatser vägs mellan möjliggörande av integration och underlättande av eventuellt utvisningsbeslut genom att inte erbjuda integration. Rätten till dagersättning prövas och för vuxna individer utgår den till 720 alternativt 2130 kr per månad beroende på om den asylsökande får fri mat i förläggning eller bor i eget boende och därmed inhandlar mat själv. Enligt 4 § lagen om mottagande av asylsökande (SFS 1994:137) är Migrationsverket ansvarig för att i lämplig omfattning ge den asylsökande möjlighet till så kallad organiserad sysselsättning, så som svenskundervisning, praktik, komplettering av yrkesutbildning (SOU 2009:19). Sysselsättningen består i huvudsak av svenskundervisning men även undervisning i till exempel engelska och datorkunskap och praktik. Enligt Migrationsverkets uppgifter erbjuds i stort sett alla asylsökande att delta. År 2009 deltog dock endast drygt en femtedel av de asylsökande (SOU 2009:19). Det låga antalet bedöms bero på att många nekat att vara med. Migrationsverket har vidare inte i uppdrag att slussa ut asylsökande på den reguljära arbetsmarknaden. I asylmottagningsutredningen (2009) betonas att regeringen i större utsträckning bör dra nytta av frivilligorganisationer, som till exempel invandrarsorganisationer och sammanslutningar av före detta asylsökande, att lämna samhällsinformation och information angående arbete och studier. Vidare framhåller utredningen

att många asylsökande upplever passivitet och isolering i vardagen, vilket på sikt är nedbrytande för individen. En utdragen och innehållslös väntan anses även försämra möjligheterna för god framtida integration i landet.

Anläggningsboendena är ofta fulla och många gånger tvingas de boende dela rum med främmande människor. Ofta begränsas möjligheten att till exempel laga mat på grund av otillräckligt köksutrymme och köksföremål (Whiteford, 2003). För mycket tid, för lite att fylla tiden med, traumatiska minnen och en väntan med öppet slut på ett osäkert beslut – detta gör att upplevelsen av tid påverkas (Brekke, 2004). I Brekkes (2004) studie *While we are waiting – uncertainty and empowerment among asylum-seekers in Sweden* uttrycker en 18-årig kille från Afghanistan som söker asyl i Sverige utan medföljande familj sin situation såhär:

”Hur länge kan en människa vänta på uppehållstillstånd? Vi har inget liv förutom att tänka på detta uppehållstillstånd. Vem du än frågar, kommer du ingenvart. De ber dig bara att vänta. Men [ska jag vänta] en dag? En månad? Ett år? Hur länge måste jag vänta för att få reda på vad mitt öde är?” (s.22)

För den asylsökande blir integration en komplex fråga. Oavsett vetskapen om de får tillåtelse att stanna i landet eller inte tvingas de i vardagen förhålla sig till den miljö de befinner sig i, vad gäller till exempel sociala koder, värderingar, politiska samhällssystem. Det sociala utbytet är vidare en viktig del av individens vardag och integration. I asylmottagningsutredningen (2009) presenteras en studie som visar att lärare eller kontaktpersoner inom den organiserade sysselsättningen var de enda svenskfödda personer som flertalet av de asylsökande hade kontakt med. Många asylsökande väljer, i den mån det är möjligt, att bo nära samt umgås med familjemedlemmar eller landsmän (SOU 2009:19; Brekke, 2004). Flertalet upplever återvändandet till hemlandet som uteslutet samtidigt som det kan finnas motstånd att fästa sig för mycket vid det nya samhället om beslutet blir negativt. Vardagen under ansökningsperioden medför därmed en så kallad subjektiv integration som pågår på mentalt plan, till skillnad från objektiv integration som innebär mer synlig delaktighet i samhället, genom boende, arbets- och utbildningsmöjligheter (Brekke, 2004).

Att abrupt tvingas bryta upp från sitt hemland, det sociala nätverket, de välbekanta fysiska omgivningarna för att förflytta sig till ett land som man kanske inte känner till innebär en dramatisk förändring i individens liv. Franzén (2001) menar att flyktingen genomgår en lång inre process efter att den lämnat hemlandet. Denna process har likheter med en kris så som den definieras av Cullberg (2006), nämligen ett tillstånd där individen befinner sig i en livssituation där tidigare erfarenheter och reaktionssätt inte räcker till för att förstå och psykiskt bemästra den aktuella situationen. Den första tiden kan enligt Franzén (2001) beskrivas som chocktillstånd vid såväl planerad som akut flytt. Första anhalten i det nya landet beskrivs ofta som spännande och intressant – en tid att upptäcka likheter och skillnader med hemlandet. Efter ett tag kommer insikten om att man inte kommer tillbaka hem igen utan antingen ska stanna där eller föras vidare. Svårigheter med språk, kulturella skillnader läggs ovanpå varandra till en gräns då personen kanske inte känner att den klarar ytterligare en motgång. Först då utlöses en tydlig reaktion på krisen och individen upplever skillnad mellan att vara hemma och att vara främling. Utöver förlust av hemlandet och människorna i detta hemland blir förluster tydliga så som social status, kännedom om sociala koder, självständighet och självbestämmanderätt, yrkesidentitet och skolbetygens relevans. När de betydelsefulla människorna i hemlandet som speglar och bekräftar individen inte längre finns i närheten kan identiteten påverkas. De nya "speglarna", det vill säga, människor i värdlandet, känner inte till individens förflutna lika ingående utan får en generell kännedom så som "afrikan" eller "exilflykting". Franzén (2001) har vidare benämnt fyra generella förhållningssätt som individer i denna situation kan ta; i besvikelse isolera sig från andra människor och medvetet inte söka mellanmänsklig kontakt; negativism, det vill säga att bemöta varje upplevt hot mot identiteten med konflikt; "passing", nämligen försöka smälta in och inte sticka ut som annorlunda, till exempel genom namnbyte, för att öka möjligheter att få jobb; medgörlighet, inta en roll som passar de förväntningar omgivningen verkar ha, som till exempel hjälpberoende. Individen kan hitta stöd och trygghet i medlemsgrupper med överensstämmande värderingar, intressen, så som landsmannagrupp, idrottsklubb och religiös åskådning. Förutom att möten med människorna innebär att individen känner sig sedd, respekterad och stimulerad av utbytet med likasinnade kan det bli en källa för sociala kontakter samt kontakter till arbete.

Sammanfattningsvis visar litteraturen att antalet flyktingar och asylsökande i världen är högt vilket ställer krav på mottagarländerna (UNHCR, 2010; SOU 2009:19). Vardagen i det nya landet består av väntan på besked om rätten ges att stanna i det nya landet samtidigt som erfarenheter från traumatiska händelser i hemlandet gör sig påminda. Vidare visar litteraturen att de asylsökande under denna period inte har samma rättigheter som den övriga befolkningen i värdlandet vilket leder till inskränkningar av deltagande i aktiviteter som varit meningsfulla för dem (Whiteford, 2003; Brekke, 2004; SOU 2009:19). Avslutningsvis, för de som får stanna i landet är den närmaste perioden efter asylbeskedet ofta en turbulent tid med förändringar och anpassningar till arbete, studier, boende, socialt nätverk med mera (Franzén, 2001). Arbetsterapeutisk forskning inom detta område är begränsat trots arbetsterapins fokus på varje människas rätt att utöva aktiviteter och dess betydelse för hälsa och välbefinnande. Det är således av vikt att vidare undersöka flyktingars och asylsökande immigranternas deltagande i och upplevelser av dagliga aktiviteter.

Syfte

Syftet var att utifrån CMOP-E modellen beskriva flyktingars och asylsökandes immigranternas deltagande i och upplevelser av dagliga aktiviteter under asylansökningsperioden samt den närmaste perioden efter att asyl beviljats.

Metod

Litteratursökning

Litteraturstudie är lämpligt när författaren vill ha en översikt över forskningsläget inom ett visst område (Friberg, 2006). Vetenskapliga artiklar söktes i databaserna PubMed, AMED, CINAHL och PsycInfo. AMED och CINAHL valdes då de fokuserar på att tillhandahålla vetenskapliga artiklar inom Hälso- och sjukvårdsområdet och däribland arbetsterapi. PubMed har framför allt artiklar inom medicinområdet, men även närliggande ämnesområden. Slutligen användes PsycInfo för att komplettera de arbetsterapeutiska artiklarna eftersom inte tillräckligt många hittades som stämmer överens med syftet. Sökningen i PsycInfo gav artiklar från tidskrifter med fokus på socialpsykologi, flyktingar respektive identitet. Bland sökorden som användes utgjordes den ena delen av antingen *refugee* eller *asylum seeker*. kombinerades med bland annat *occupation, activity, daily life, work, doing, participation occupational**. Av dessa sökord gav

refugee AND work som sökning i PsycInfo flest träffar. Även *refugee AND participation* gav många träffar i PubMed. Vid vissa sökningar användes inklusionskriterier för att begränsa antalet träffar. Artiklarna skulle då vara skrivna år 2000-2011 och gå att få via nätet i fulltext. Abstrakt genomlästes varpå några artiklar valdes ut för att granskas till sin helhet. Artiklarna kontrollerades övergripande för att säkerställa att de höll god vetenskaplig kvalitet. Vid urvalet av artiklar inkluderades sådana som fokuserade på flyktingars och asylsökandes dagliga aktiviteter i allmänhet, deltagande i så kallade ”community-project” respektive arbete. För att få bredare perspektiv för processen för den asylsökande inkluderades artiklar som berörde perioden från att ansökan behandlas till perioden efter att asyl beviljats. Artiklar sorterades bort då endast en liten del handlade om flyktingar samt om analys utifrån en viss vetenskaplig teori som inte specifikt berörde arbetsterapi tog upp övergripande del av artikeln. Även artiklar som fokuserade på barn valdes bort eftersom det inte ansågs relevant i förhållande till litteraturstudiens syfte. På så sätt valdes 10 vetenskapliga artiklar, som stämde överens med studiens syfte (bilaga 1, bilaga 2).

Analys och process

Analysen av tio utvalda artiklarna följde Fribergs mall (2006) för dataanalys vid litteraturstudie. Inledningsvis gjordes en *genomgång av litteraturen* då artiklarna lästes igenom flera gånger. Detta gjordes för att få överblick över artiklarnas specifika innehåll. Artiklarna *kategoriserades* sedan utifrån om studierna huvudsakligen fokuserades på deltagande respektive upplevelsaspekten av dagliga aktiviteter (bilaga 3). *Resultatet i artiklarna sammanställdes* vidare utifrån övergripande likheter och skillnader vad gäller metodologiskt tillvägagångssätt och resultat. Samtliga artiklar visade sig vara kvalitativa till sin karaktär och författarna hade använt bland annat narrativ metod, observation och fokusgruppintervju. Studierna var gjorda i flera olika länder, dock enbart länder i västvärlden. Vidare genomfördes en *identifiering av studiernas gemensamma nämnare* utifrån CMOP-E modellen som raster för att mer ingående jämföra artiklarnas resultat och relatera dess specifika innehåll till varandra vad gällde upplevelser av och deltagande i egenvårds-, produktivitets- och fritidsaktiviteter. Med utgångspunkt i litteraturstudiens syfte gjordes slutligen en *sammanställning med grund i de nya temana* som framkommit under den ingående granskningen av artiklarna.

I enlighet med god forskareetik har författaren vid analysen av artiklarna varit noggrann med att hålla sig så nära det ursprungliga materialet som möjligt. Jämförelse och analys av artiklarnas resultat med CMOP-E modellen som raster har genomförts med en medveten avsikt om att inte omvandla innehållet.

Resultat

Nedan följer den sammanställning som gjorts utifrån CMOP-E modellen av de tio vetenskapliga artiklarna (bilaga 3). Resultatet är uppdelat i ett huvudtema, *Förändring samt obalans i dagliga aktiviteter*, med fyra underliggande teman varav ett specifikt berör upplevelseaspekten av deltagande i dagliga aktiviteter.

Förändring samt obalans i dagliga aktiviteter

Studierna visade att flykten från hemlandet medförde omfattande förändringar vad gäller miljön, aktiviteterna i det dagliga livet och i ett längre perspektiv även personens värderingar (Connor Schisler & Polatajko, 2002; Burchett & Matheson, 2010). I likhet med tidigare forskning visade studierna vidare att dagliga aktiviteter inom samtliga aktivitetsområden begränsades av restriktioner i asyllandet, såväl för de som befann sig i flyktinganläggningar som för de i eget boende (Steindl, Winding & Runge, 2008; Whiteford, 2005; Connor Schisler et al., 2002; McMichael, 2002). En tydlig obalans mellan aktivitetskategorierna visar sig i samtliga studier, bland annat till följd av arbetslöshet (Whiteford, 2005; Steindl et al., 2008; Connor Schisler et al., 2002; Warriner, 2004; Colic-Peisker & Walker, 2003). Deltagarna i studierna genomförda av Whiteford (2005) och Steindl et al. (2008) ansåg att väntan på beslut angående asylansökan hängde över dem i vardagen och att det fanns lite att sysselsätta sig med. Vidare användes görandet som en flykt från nuet. I flera studier beskrevs de förändrade miljömässiga förutsättningarna i det nya landet ha inneburit en omvärdering av dagliga aktiviteter som varit så nära sammankopplade med identiteten, så som att arbeta och att ta hand om barn (Whiteford, 2005; Steindl et al., 2009; Connor Schisler et al., 2002; Warriner, 2004; Burchett et al., 2010; McMichael, 2002). I mötet med det nya landet tvingades individen att ta ställning till tidigare vanor, roller och sin uppfattning om sig själv. Detta bidrog till personlig utveckling och uppgavs av somliga leda till en känsla av tillfredsställelse (Connor Schislers et al., 2002; Lindgren et al., 2004; van der Velde, Williamson & Ogilvie, 2009). Av de analyserade artiklarna framgick att

framför allt yrkesrollen var nära sammankopplad med identiteten. För deltagare i Colic-Peiskers et al. studie (2003) likställdes till exempel att ha ett arbete med ”att bli någon”. Detta är i linje med en intervjupersons utlåtande i Connor Schisler et al. studie (2002) som menade att vara arbetslös innebar att ”inte vara någon”. Att inte ha arbete eller ta ett låg-status jobb upplevdes vidare av några av de bosniska flyktingarna ur medelklassen i Colic-Peiskers et al. studie (2003) som ett hot mot identiteten.

Produktivitet - Begränsade arbetsmöjligheter samt organiserad sysselsättning

Svårigheter att få arbete framstods av studierna vara ett överhängande problem (Whiteford, 2005; Steindl et al., 2008; Connor Schisler et al., 2002; Warriner, 2004; Burchett et al., 2010; Colic-Peisker & Walker, 2003; Siddiquee & Kagan, 2006; Lindgren & Lipson, 2004). Förutom restriktioner på politisk nivå angavs bristen på socialt nätverk medverka till att försvåra möjligheterna att på egen hand hitta försörjning. I studien av Connor Schisler et al. (2002) om åtta asylsökande män och kvinnor från Burundi saknade samtliga av dem som hade arbeten i hemlandet arbete i mottagarlandet. Detta hade likheter med situationen för de 35 bosniska flyktingarna med permanent uppehållstillstånd som intervjades av Colic-Peisker et al. (2003), där 10 % hade arbeten som var jämförbara med dem de hade i hemlandet. Författarna lyfte vidare fram att en del av flyktingarna som tillhörde medelklassen var arbetslösa till följd av att de vägrade ta ett låg-status arbete om de inte hittade motsvarande arbete som de haft i hemlandet. I Burchetts et al. studie (2010) däremot var intervjupersonen motvillig att ta ett arbete som inte motsvarade hennes tidigare yrke, men gjorde så ändå på grund av att hon ville försörja sin familj. Vidare visade det sig att arbetsplatsen fungerade som en länk för att få kontakt med flyktingar från hemlandet för de fyra afghanska kvinnorna som hade arbete i Lindgrens et al. studie (2004). På grund av kunskaper som de förvärvat genom arbetet kunde de sedan även förmå hjälpa sina landsmän i kontakten med hälsomyndigheten i värdlandet.

Fyra av de analyserade artiklarna berörde studier av flyktingar som deltog i organiserad sysselsättning, varav en berörde språkundervisning i värdlandets regi. De övriga tre studierna handlade om ”community participation” och bedrevs av välgörenhetsorganisationer respektive en grupp afghanska invandrarkvinnor (Warriner, 2004; van der Velde et al., 2009; Siddiquee et al., 2006; Lindgren et al., 2004). Dessa verksamheter fokuserade på användande av internet,

kunskap om och samarbete med hälsomyndigheter respektive att stötta flyktingar från hemlandet i vardagen. Deltagandet innebar bland annat att deltagarna fick lära sig att använda internet, samarbeta kring ett projekt, utveckla sociala nätverk och använda tidigare förvärvade förmågor. Intervjupersoner uppgav att samarbetet i projekten stärkte på positivt sätt den kollektiva identiteten som flyktingar. Det framkom även att kunskapen om värdlandets institutioner och regler ökade (van der Velde et al., 2009; Siddiquee et al., 2006; Lindgren et al., 2004).

Egenvård/Hushåll - Oförändrade, tillagda, förändrade och övergivna sysslor

I en studie av Connor Schisler et al. (2002) uppgav både männen och kvinnorna att de tillbringade mer tid till att sköta hushållssysslor jämfört med vad de hade gjort i Burundi. Skillnaden mellan könen uppgavs dock gällande omsorg av barn. Eftersom barnen till skillnad från i hemlandet inte längre spenderade dagarna hemma med mamman, omgivande släktingar och hemhjälp utan lämnades till förskola, så tillbringade kvinnorna mindre tid med barnpassning. Männen däremot blev mer delaktiga i omsorgen om barnen än tidigare, till exempel genom att hjälpa dem äta och tvätta sig, att hämta och lämna på dagis samt att gå föräldrarkurs. I Warriners artikel (2004) upplevde de tre nyanlända flyktingkvinnor från Sudan en konflikt mellan att ta hand om sina barn och att arbeta utanför hemmet. De var intresserade av att arbeta men inte på bekostnad av familjelivet. När studien genomfördes var de fullt sysselsatta hemma med sina barn och hade därmed begränsade möjligheter att söka arbete eller gå på anställningsintervju. I flyktinganläggningen i Steindls et al. studie (2008) samt i en av de flyktinganläggningar som tas upp i Whitefords studie (2005) visade sig de fysiska utrymmena liksom material att laga mat och duscha vara begränsade. Förutsättningarna skiljde sig avsevärt från den andra flyktinganläggningen som omnämndes i Whitefords studie, där utrustning och fysiskt utrymme enligt intervjupersonen var tillräckliga. Kvinnor i studien av Steindl et al. (2008) delgav att de, för att bibehålla känslan av sin identitet, fortsatte att ägna sig åt egenvårdsaktiviteter som varit betydelsefulla tidigare, så som sminkning och hårfärgning.

Fritid - Förlust av sociala relationer och förändrade fritidsaktiviteter

Flykten från hemlandet innebar en förlust av viktiga personer i den närmaste omgivningen, vilket i sin tur hade stor inverkan på det sociala umgänget (Connor Schisler et al., 2002; Steindl et al., 2008). Colic-Peisker et al. (2003) tog upp att för somliga intervjupersoner utgjordes största delen

av dygnet av att ta del av folklivet i samhället samt umgås med familj, vänner och släkt. I det nya landet ansågs vardagen enbart innebära arbete och umgänge med familj. Upprätthållande av kontakt med släkt och vänner i hemlandet skedde genom internet och telefon (Siddiquee et al., 2006; Connor Schisler et al., 2002). För intervjupersonerna i studien av Connor Schisler et al. (2002) var vissa fritidsaktiviteter som utövats i hemlandet, så som att simma i sjön och vara på stranden, inte längre möjliga. Av studien framgick vidare att nya möjligheter till fritidsaktiviteter hade tillkommit, så som att gå i shoppingcenter och låta barnen leka fritt därinne.

Individens spirituality och upplevelser av aktiviteter

Burchett et al. (2010) och Steindl et al. (2008) beskrev att intervjupersonerna upplevde liten kontroll i sitt liv till stor del som en följd av osäkerhet vad gäller tillstånd att stanna i landet samt begränsningar i att förflytta sig fritt och att delta i aktiviteter såsom arbete. I flera av studierna upplevde deltagarna hög otillfredsställelse till följd av att inte få arbeta med det de var intresserade av (Steindl et al., 2008; Connor Schisler et al., 2002; Colic-Peisker et al., 2003; Burchett et al., 2010; Warriner, 2004). Vidare lyftes stress och osäkerhet över den ekonomiska situationen och dess koppling till det dagliga livet fram, då den statliga ersättningen inte upplevdes som tillräcklig för att leva ett fullgott liv (Connor Schisler et al., 2002; Warriner, 2004; Burchett et al., 2010; Whiteford, 2005; Steindl et al., 2008; Colic-Peisker et al., 2003). Föräldrar i studien av Connor Schisler et al. (2002) delgav sin oro över att inte kunna försörja sin familj eller köpa barnen det de vill ha. Å andra sidan uttrycktes även hoppfullhet och en framtidstro inför möjligheter som inte funnits i hemlandet vad gällde att få arbete i det nya landet respektive utveckla en arbetsroll (Connor Schisler et al., 2002; Warriner, 2004). Intervjupersoner sade sig genom att vara delaktiga i volontärarbete ha mindre skuld känslor gentemot värdlandet vad gällde att ta emot ekonomisk ersättning eftersom de hade en ”produktiv roll” som var accepterad (Connor Schislers et al., 2002).

Vidare belyser studierna upplevelser hos flyktingarna som har positivt inflytande på de dagliga aktiviteterna och som kan kopplas samman med individens essens, *spirituality*. Deltagare uttrycker hoppfullhet inför deltagande i det de ansåg vara meningsfulla aktiviteter som: arbete, utbildning, föräldrarollen samt olika hushållssysslor (Steindl et al., 2008; Connor Schisler et al., 2002; Warriner, 2004; McMichael, 2002; van der Velde et al., 2009; Siddiquee et al., 2006).

Denna hoppfullhet togs upp bland annat i kontrast till de möjligheterna som funnits i hemlandet där krig och socio-kulturella traditioner kunde begränsa. I McMichaels studie (2002) skapade tron på islam sammanhang och kontinuitet i individernas livssituation. Tron gav kvinnorna emotionellt stöd genom hela processen från flykten från hemlandet till invandringen i ett okänt land till att ges tillstånd att vidarebosätta sig i samma land. Oavsett var intervjupersonerna befann sig på fysiskt och psykologiskt plan fungerade islam som stomme och "hem" från vilken rutinerna i det dagliga livet utgick från. Vidare framstod känslan av ansvar och värdet av att försörja familjen som en drivkraft till att söka arbete respektive att uthärda att arbeta med något som inte intresserade individen (Warriner, 2004; Burchett et al., 2010).

Diskussion

Resultatdiskussion

Deltagande i dagliga aktiviteter

I likhet med tidigare forskning har denna studie visat att asylsökande och flyktingar med asyl befinner sig i en situation som kännetecknas av begränsningar av deltagandet i aktiviteter som de upplever som meningsfulla (Whiteford, 2003). Kopplingen till CMOP-E modellen synliggjorde att de institutionella, kulturella och sociala förutsättningarna i det nya landet tvingade fram förändringar bland dagliga aktiviteter och roller, vilket överensstämmer med Wilcocks resonemang (2006) om att individens förutsättningar att påverka sina levnadsvanor är underordnade villkoren som råder i det omgivande samhället (Polatajko et al., 2007).

Möjligheterna till deltagandet i aktiviteter för de asylsökande och för flyktingar som fått asyl kan alltså betraktas utifrån individ-, grupp- och samhällsplan kopplat till CMOP-E modellen. På individplanet bekräftas att de asylsökandes vardagliga liv präglas av stor aktivitetsobalans där avsaknad av arbete är den främsta orsaken till detta. Då arbete vidare hänger nära samman med identitetsupplevelse får detta omfattande betydelse för individens syn på sig själv och sin roll i förhållande till andra människor. De vetenskapliga artiklarna belyser att arbetsplatsen och volontärverksamhet är en källa till sociala kontakter (Lindgren et al., 2004; Burchett et al., 2010; Colic-Peisker et al., 2003; van der Valde et al., 2009; Siddique et al., 2006). De svenska myndigheterna, som utgör den institutionella miljön, ger dock inte de asylsökande lagstadgad rätt till arbete under ansökningsperioden. Belyst utifrån CMOP-E modellen innebär uteslutningen från arbetsmarknaden en begränsning av den sociala miljön och berör således *occupational*

justice. Inskränkningar av möjligheten att utöva självbestämmanderätt vad gäller val av aktiviteter kan öka risken för att individen i besvikelse isolerar sig och möter motstånd som hot mot identiteten (Franzén, 2001; Wilcock et al., 2004; Polatajko et al., 2007). För den icke-arbetande asylsökande innebär vidare dagersättningen från Migrationsverket begränsade möjligheter att utöva egenvårds-, hushålls- och fritidsaktiviteter och därigenom uppnå en levnadsstandard som är tillräcklig för att den egna och familjens hälsa och välbefinnande, vilket är en av FN:s mänskliga rättigheter. För att kunna försörja sig och sin familj ter sig den svarta arbetsmarknaden som ett alternativ för många asylsökande. I asylansökningsutredningen framkommer att osäkerheten kring antalet sysselsatta med svartarbete är stor, men uppfattningen är att det är relativt utbrett. Detta grundar sig till viss del på att asylsökande som fått indragna dagersättningar inte kontaktat Migrationsverket (SOU 2009:19). Vad gäller den verksamhet som de svenska myndigheterna erbjuder så finns det anledning att ifrågasätta informationen och utformningen av denna, med tanke på att endast en femtedel av de asylsökande i Sverige år 2009 deltog i den organiserade sysselsättningen (SOU 2009:19). Frågor som kan ställas i anslutning till detta är om informationen kan ges på annat sätt samt om sysselsättningen kan utformas annorlunda med annan typ av verksamhet. Artiklarna som handlade om sysselsättning via volontärorganisationer ger underlag för att denna typ av sysselsättning är hälsofrämjande ur ett individperspektiv (Siddiquee et al. 2006; Warriner, 2004; van der Velde et al., 2009; Lindgren et al., 2004). Ett närmare samarbete mellan myndigheter och icke-statliga organisationer skulle även kunna vara gynnsamt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv då frivilliga krafter skulle ta en del av myndigheternas arbete vad gäller att ge viss information och ordna sysselsättning (SOU 2009:19).

Individens spirituality och upplevelse av aktiviteter

Vidare fanns det i studierna skillnader mellan de olika personernas upplevelser av dagliga aktiviteter och en av orsakerna kan kopplas till individens *spirituality*. Genomgående uttrycktes svårigheter med livssituationen, men utifrån deltagarnas beskrivningar var det tydligt att de förhöll sig till prövningarna på olika sätt. Hoppfullhet som en del av den innersta essensen, grundad i exempelvis religiös tro, hjälpte till att uthärda den nuvarande situationen och de begränsningar av dagliga aktiviteter som fanns. Personer som uttryckte hopp upplevde tillfredsställelse och var öppna för omvärdering av livsroller trots de svåra omständigheterna

(Warriner, 2004; McMichael, 2002; Steindl et al., 2008). Deltagare som gav uttryck för ett förhållningssätt som omfattade sig själva och sina barns möjligheter utifrån ett livsperspektiv såg en framtid förbi den nuvarande stressen och osäkerheten. Denna studie lyfter därmed fram betydelsen av hoppfullhet vad gäller individernas öppenhet för de förändringar av dagliga aktiviteter som medföljer att vara asylsökande respektive flykting med erhållen asyl.

Implikationer för klinisk arbetsterapi

Med tanke på att passivitet enligt asylsökningens utredningen kan försämra möjligheterna till framtida integration är det viktigt att uppmärksamma deltagande i meningsfulla aktiviteter som en grundläggande rättighet (SOU 2009:19, Wilcock et al., 2004). Preventiv arbetsterapeutisk behandling borde ses som ett relevant framtida behandlingsalternativ för denna samhällsgrupp, på grund av att de under obestämd tid inte kan utöva aktiviteter som ger mening och välbefinnande och därmed är i riskzon för *occupational deprivation*. Studiens implikationer för klinisk arbetsterapi gällande asylsökande berör ”görandet”. (Wilcock, 2006). CMOP-E modellen skulle kunna användas för att kartlägga asylsökande immigranternas och flyktingars dagliga aktiviteter, upplevd aktivitetsbalans/-obalans och den miljö som individen vistas i. Specifika åtgärder kunde bland annat handla om kompensationer i den fysiska miljön, som till exempel möjlighet till matlagning i flyktingförläggningar. Gruppverksamheter skulle kunna skapas med inspiration av till exempel Lifesyle Redesign-projektet i USA, vilket syftar till att i grupp öka medvetenhet hos äldre angående aktiviteter betydelse för hälsan (Mandel, Jackson, Zemke, Nelson & Clark, 1999). Syftet skulle vara att stimulera de asylsökande till aktivitet, utveckla färdigheter, stärka upplevelse av ”empowerment”, underlätta socialt utbyte och förstärka den kollektiva identiteten som asylsökande. Eftersom situationen för de asylsökande skiljer sig från de äldre som Lifestyle Redesign-projektet riktade sig till bör etiska aspekter vägas in. Osäkerheten vad gäller svaret på asylansökan gör att verksamheten ska syfta till att huvudsakligen vara ”nu-fokuserad”, ge verktyg för att hantera den rådande situationen och möjlighet att leva ett värdigt liv i väntan på beslut. Terapimetoden the Tree Theme Method® (TTM) kunde vara lämplig att använda som terapimetod för att ge deltagarna möjlighet att genom bild uttrycka det förflutna, nuet och eventuellt även ett hopp för framtiden (Gunnarsson, Jansson & Eklund, 2006). Deltagande i gruppverksamheten (*doing*) skulle kunna leda till att individen utvecklar en medvetenhet om vad som är hälsofrämjande, ett bredare perspektiv på sin

situation (*being*) och blir därigenom rustad inför att möta framtida utmaningar (*becoming*). Vidare innebär det sociala utbytet med de övriga deltagarna en bekräftelse av individen på ett djupare plan än enbart utifrån synliga generella drag (Franzén, 2001). Arbetsterapeuten kan utifrån sin professionella kompetens ge stöd som ett ”hjälp-jag” för individer i denna livssituation. För att i framtiden kunna erbjuda arbetsterapeutisk behandling till asylsökande som befinner sig på flyktingförläggningar eller i egna boenden krävs samverkan med Migrationsverket. Då arbetsterapi kan vara obekant i de fall där det inte varit en vanlig rehabiliteringsmetod i hemlandet är det även viktigt att delge god information om arbetsterapeutisk teori. För att undvika missförstånd skulle det i en sådan framtida situation vara viktigt att klargöra att verksamheten inte på något sätt har att göra med själva asylansökan.

Metoddiskussion

Det framkom tidigt vid sökningen efter vetenskapliga artiklar att området inte var väl utforskat inom arbetsterapi. Däremot fanns det ett flertal artiklar inom det socialpsykologiska fältet vilka berörde flyktingar och asylsökandes upplevelse av sin situation och deltagande i samhällsprojekt. Att använda litteraturstudie som metod bedömdes därmed som positivt eftersom det som framkommit från andra fält även kan komma till nytta inom ämnet arbetsterapi. Genom att en översikt skapas över området blir det även tydligare vad som behöver utforskas vidare inom området (Friberg, 2006). En annan fördel med att studera artiklar är att det ger tillgång till asylsökandes situation i olika delar av världen, vilket i detta sammanhang inte skulle varit resursmässigt möjligt genom en empirisk studie. Det framkom vidare från tidigare empiriska studier som genomförts att det varit svårt att hitta deltagare. Denna aspekt var även en bidragande orsak till varför författaren inte valde att genomföra intervjuer. Samtliga av de tio vetenskapliga studier som granskades i denna studie har genomförts i västländer. Deltagarna företrädde länder så som Burundi, Afghanistan, Sudan, före detta Sovjetunionen, Bosnien, Kosovo, Kina och Vietnam. Intervjupersonernas kulturella värderingar vad gäller hantering av motgångar kan eventuellt ha haft inverkan på vad de uttryckte under intervjuerna och kan även påverkat resultaten jämfört med deltagare från andra kulturella tillhörigheter. Därutöver hade forskarna inte samma kulturella bakgrund som deltagarna, vilket kan ha påverkat tolkningen av inhämtad data. Vidare berörde sex av de tio studierna enbart kvinnor medan de övriga inkluderade både män och kvinnor. Detta bidrog inte till en optimal jämförelse mellan studierna

eftersom förväntningar och därmed upplevelser av deltagande i aktiviteter kan ha sett annorlunda ut beroende på könsrelaterade värderingar på till exempel livsroller.

Begreppen flykting och asylsökande kan skapa förvirring eftersom flykting i dagligt tal syftar på såväl asylsökande flyktingar, asylsökande immigranter som flyktingar som redan fått lagstadgat beslut om att stanna. Situationen för dessa tre grupper skiljer sig åt. Eftersom de två förstnämnda har olika förutsättningar att få rätt att stanna i asyllandet finns det anledning att tro att individernas förväntningar och upplevelser av deltagande i dagliga aktiviteter ser olika ut. Det kunde därför ha varit mer fördelaktigt att fokusera på enbart en av grupperna. I många av artiklarna som påträffades vid sökning i databaser specificeras dock inte deltagarnas officiella status. Vidare framkom det inte heller alltid om intervjupersonerna fortfarande sökte asyl eller redan hade fått tillåtelse att stanna i värdlandet. Båda dessa faktorer försvårade därmed fokusering på enbart en grupp. Dock angav alla grupper liknande prövningar i de dagliga aktiviteterna. En förklarlig orsak till detta kan vara att för samtliga innebar flytten till ett nytt land omfattande förändringar i livssituationen och att de som hade beviljats asyl ännu befann sig i ett tidigt stadium av vidarebosättning. Grupperna framstod därmed som relativt lika och en närmare uppdelning bedömdes inte vara nödvändig.

Det ska vidare påpekas att begreppet *spirituality* inte ingått i de vetenskapliga studierna. Eftersom en litteraturstudie inte ger möjlighet till att närmare kontrollera det deltagarna ger uttryck för, så har begreppet använts utifrån författarens förförståelse med utgång i CMOP-E modellen. Om studien genomförts med till exempel en empirisk metod skulle annan information möjligen framkommit. Det går inte heller att utesluta att individernas deltagande i dagliga aktiviteter, innersta essens och upplevelser av aktiviteterna i nuet kan ha påverkats av deras allmänna mentala välbefinnande vid studiens genomförande och traumatiska händelser i det förflutna. Detta skulle i så fall kunna inverka på deras intresse och förmåga att delta i de aktiviteter som de faktiskt har möjlighet till i det nya landet.

Slutsats och rekommendationer för vidare forskning

Att vara asylsökande innebär att inte erbjudas samma möjligheter till att utöva meningsfulla aktiviteter som den övriga befolkningen i det land man vistas i. Utöver det tvingar förändringarna i den fysiska, sociala och kulturella miljön till omställningar i ingångna vanor och rutiner. Hur den enskilde individen hanterar dessa omställningar kan bland annat bero på deras inre essens, *spirituality*, upplevelse av sammanhang i tillvaron och deras tidigare upplevelser. Enskilda länder som är medlemmar inom FN har vidare ett ansvar att skapa de bästa möjliga förutsättningarna för till exempel god levnadsstandard hos individer oavsett deras nationella tillhörighet. Dock finns det anledning att ifrågasätta om de fysiska och ekonomiska möjligheter som erbjuds för asylsökande att kunna delta i dagliga aktiviteter räcker till för att uppnå detta. Arbetsterapeuter kan på individ-, grupp- och samhällsnivå med sina förkunskaper om aktivitetens betydelse för individers hälsa och välbefinnande påverka möjligheterna för asylsökande att utöva meningsfulla aktiviteter. I detta arbete är det viktigt att ta tillvara på de asylsökandes egna upplevelser, behov och hoppfullhet vad gäller framtiden utifrån ett livsorienterat perspektiv. Inför utvecklingen av arbetsterapeutisk behandling är det nödvändigt att ta reda på mer angående vilka slags aktiviteter som kan vara aktuella och vidare forskning kring detta är därmed av vikt. I detta sammanhang skulle det också vara relevant att studera individers mottaglighet att anpassa sig till förändringar i dagliga aktiviteter i förhållande till deras innersta essens, *spirituality*.

Med tanke på myndigheters bestämmelser vad gäller villkorad vistelse kan det inte förutsättas att de asylsökandes behov vad gäller till exempel arbete kan tillgodoses under denna period (SOU 2009:19). Däremot finns det anledning att vidare undersöka volontärarbete som alternativ, både vad gäller tidigare deltagares upplevelser av det och möjligheter till samarbete med till exempel myndigheter och frivilligorganisationer. Avslutningsvis kan framtida arbetsterapeutisk forskning gällande aktivitetsberövan och aktivitetsobalans för asylsökande immigranter och flyktingar medverka till att skapa samhällsdebatt och påverka på politisk nivå. Med hänvisning till FN:s mänskliga rättigheter och *occupational justice* kan en sådan typ av forskning förhoppningsvis i ett längre förlopp förbättra förutsättningarna för asylsökande immigranter och flyktingar att delta i aktiviteter som känns meningsfulla.

Referenser

Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.

Brekke, J. P. (2004). *While we are waiting. Uncertainty and empowerment among asylum seekers in Sweden* (Report 2004:10). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Burchett, N. & Matheson, R. (2010). The need for belonging: the impact of restrictions on working on the well-being of an asylum seeker. *Journal of Occupational Science*, 17, (2), 85-91.

Canadian Association of Occupational Therapists (1997). *Enabling occupation: An occupational therapy perspective*. Ottawa ON: CAOT Publications ACE.

Christiansen, C.H. (1999). Occupation as identity: Competence, coherence and the creation of meaning. *American Journal of Occupational Therapy*, 53, (6), 547-558.

Coffey, G., Kaplan, I., Sampson, R. & Montagna Tucci, M (2010). The meaning and mental health consequences of long-term immigration detention for people seeking asylum. *Social science & Medicine* 70, 2070-2079.

Colic-Peisker, V. & Walker, I. (2003). Human capital, acculturation and social identity: Bosnian refugees in Australia. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 13, 337-360.

Connor Schilsler, A. & Polotajko, H. (2002). The individual as mediator of the Person-Occupation-Environment interaction: learning from the experience of refugees. *Journal of Occupational Science*, 9, (2), 82-92.

Cullberg, J. (2006). *Kris och utveckling samt katastrofpsykiatri och sena stressreaktioner*. Stockholm: Natur och kultur.

Friberg, F. (Red.). (2006). *Dags för uppsats*. Lund: Studentlitteratur.

Gunnarsson, B., Jansson, J-Å., & Eklund, M. (2006). The Tree Theme Method in psychosocial occupational therapy: A case study. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 13: 229-240.

Lindgren, T. & Lipson, J. (2004). Finding a way: Afghan women's experience in community participation. *Journal of Transcultural Nursing*, 15, 122-130.

Mandel, D., Jackson, J., Zemke, R., Nelson, L. & Clark, F. (1999). *Lifestyle redesign: Implementing the well elderly program*. Bethesda [MD]: American Occupational Therapy Association.

McMichael, C. (2002). 'Everywhere is Allah's place': Islam and the everyday life of Somali women in Melbourne, Australia. *Journal of Refugee Studies*, 15, (2), 171-187.

Polatajko, H.J., Davis, J., Stewart, D., Cantin, N., Amoroso, B., Purdie, L. & Zimmerman, D. (2007). Specifying the domain of concern: Occupation as core. In E. Townsend & H. J. Polatajko (Eds.), *Enabling occupation II: Advancing an occupational therapy vision for health, well-being & justice through occupation* (s. 13-36). Ottawa: CAOT Publications ACE.

Regeringen (2010). *Migration och asylpolitik*. Hämtad 2012-02-09 från <http://regeringen.se/sb/d/108/a/155141>

Regeringen (2011). *Gemensamt europeiskt asylsystem*. Hämtad 2012-02-09 från <http://www.regeringen.se/sb/d/9688/a/93135>

Regeringen (2012). *De mänskliga rättigheterna*. Hämtad 2012-03-31 från <http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/>

Rogers, J. C. (1983). Clinical reasoning: The ethics, science, and art. *American Journal of Occupational Therapy*, 37, 601-616.

Siddiquee, A. & Kagan, C. (2006). The internet, empowerment, and identity: an exploration of participation by refugee women in a community internet project (CIP) in the United Kingdom (UK). *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 16, 189-206.

SOU 2009:19. *Aktiv väntan – asylsökande i Sverige*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Steindl, C., Winding, K. & Runge, U. (2008). Occupation and Participation of everyday life: women's experiences of an Austrian refugee camp. *Journal of Occupational Science*, 15, (1), 36-42.

UNHCR (1992). *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*. Hämtad 2011-10-21 från www.unhcr.se/se/om-oss/1951-aars-flyktingkonvention/qa-1951-aars-flyktingkonvention.html#c17

UNHCR (2010). *UNHCR Global trends 2010*. Hämtad 2011-10-24 från <http://www.unhcr.org/4dfa11499.html>

UNHCR (2011). *Asylum levels and trends in industrialized countries – Statistical overview of asylum applications lodged in Europe and selected non-European countries*. Hämtad 2011-10-24 från <http://www.unhcr.org/4e9beaa19.html>

van der Velde, J., Williamson, D. & Ogilvie, L. (2009). Participation research: practical strategies for actively engaging and maintaining participation in immigrant and refugee communities. *Qualitative Health Research*, 19, 1293-1302 .

Warriner, D. (2004). "The days now is very hard for my family": The negotiation and construction of gendered work identities among newly arrived women refugees. *Journal of Language, Identity & Education*, 3, (4), 279-294.

Whiteford, G. (2003). Occupational deprivation: Understanding limited participation (2nd ed). I C. H. Christiansen, E. A. Townsend (Eds.), *Introduction to occupation: the art and science of living* (s. 303-328). Upple Sadle River, NJ: Pearson.

Whiteford, G. (2005). Understanding the occupational deprivation of refugees: a case study from Kosovo. *Revue Canadienne D'Ergothérapie*, 2, (72), 78-88.

Wilcock, A. (1999). Reflections on doing, being and becoming. *Australian Occupational Therapy Journal*, 46, 1-11.

Wilcock, A. (2006). *An Occupational Perspective of Health* (2nd ed). Thorofare, NJ: Slack Incorporated.

Wilcock, A. & Townsend, E. (2004). Occupational justice and client-centred practise: A dialogue in process. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 71, (2), 75-87.

World Health Organisation (1986). *Ottawa Charter for Health Promotion*. Hämtad 2012-02-05 från http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0004/129532/Ottawa_Charter.pdf

Lagrum

Lag om mottagande av asylsökande (1994). Stockholm. (SFS 1994:137)

Lag om hälso-och sjukvård åt asylsökande m.fl. (2008). Stockholm. (SFS 2008:344)

Socialtjänstlag (2001). Stockholm. (SFS 2001:453)

Bilaga 1

Redovisning av sökord, antal sökträffar, ”limitations” samt antal använda artiklar till resultat

Databas		Sökord	Antal träffar	”Limitations”	Antal använda artiklar
PSYCINFO	#1	”refugee” AND ”work”	48	Journalartiklar + år 2000-2011	1
	#2	”refugee” AND ”participation”	38	År 2000-2011	1
	#3	”refugee” AND Journal of Community & Applied Social Psychology	3	År 2000-2011	1
CINAHL		”refugee” AND ”occupational*”	11		1
PUBMED	#1	”refugee” AND ”participation”	53	Vuxna 18-35 år + fulltext	1
	#2	”refugee” AND “doing*”	9		1
AMED	#1	”refugee” AND ”occupational*”	7		2
	#2	”refugee” AND ”participation”	16		1
SUMMON		"Somali women" AND "Celia, McMichael"	2		1

Bilaga 2

Redovisning av urval av artiklar till resultat

Författare	Titel	År, land och tidskrift	Syfte	Metod och urval	Resultat
Burchett, N. & Matheson, R.	The need for belonging: the impact of restrictions on working on the well-being of an asylum seeker	2010, Storbritannien, Journal of Occupational Science	Få insyn i en asylsökandes livshistoria, tankar och beteenden med fokus på statligt bestämda begränsningar vad gäller arbete	Kvalitativ design; ostrukturerad intervju, 1 kvinna, asylsökande	Upplevd kontroll- och identitetsförlust, utanförskap i samhället samt omvärdering av roller.
Colic-Peisker, V. & Walker, I.	Human capital, acculturation and social identity: Bosnian refugees in Australia	2003, Australien, Journal of Community & Applied Social Psychology	Att utforska rekonstrueringen av identiteten hos flyktingar, vilken antas ske i samband med ackulturation (d.v.s. anpassning till kulturen).	Kvalitativ design; semi-strukturerad intervju, deltagande observation i en statlig verksamhet för vidarebosättning av flyktingar. 35 pers (25 flyktingar med flyktingstatus, 10 anställda inom verksamheten). 20 kvinnor, 15 män. 18-73 år.	Studien visade på upplevelser av identitetsförlust, svårigheter vid ackulturation, identitetsrekonstruktion och kollektiva och individuella strategier vid ackulturation och identitetsanpassning.
Connor Schisler, A. & Polotajko, H.	The individual as mediator of the Person-Occupation-Environment interaction: learning from the experience of refugees	2002, Kanada, Journal of Occupational Science	Undersöka relationen mellan dagliga aktiviteter och miljö för flyktingar från Burundi samt hur individen svarar på denna relation	Kvalitativ design, etnografiska metoder: intervju, observation (formell och informell), 16 månaders studie. 8 pers från Burundi; 4 kvinnor, 4 män, 19-42 år, flyktingstatus	Omfattande förändringar inom alla aktivitetskategorier utifrån CMOP-E, förändrad uppfattning av sig själv och andra, personen fungerar som medlare i relationen mellan miljön och aktiviteterna.
Lindgren, T. & Lipson, J.	Finding a way: Afghan women's experience in community participation	2004, United States of America, Journal of Transcultural Nursing	Att beskriva process, erfarenheter och mening för Afghanska kvinnor som aktivt deltar i sina "communities"	Telefon- och direktintervju, observation, fältanteckningar. 5 kvinnor, 28-55 år.	Processen, erfarenheterna och meningsfullheten innefattades i beskrivning av att bli aktiv, vara aktiv och delta i arbetet med "communities".
McMichael, C.	'Everywhere is Allah's place': Islam and the everyday life of Somali women in Melbourne	2002, Australien, Journal of Refugee Studies	Undersöka Islams roll i somaliska kvinnors liv i Melbourne vid flykt och vidarebosättning	Kvalitativ design; etnografisk studie	Islam fungerar som en stomme vilken användning och utformning av plats, dagliga aktiviteter, sociala relationer och tankesätt utgår från.

Siddeque, A. & Kagan, C.	The internet, empowerment, and identity: an exploration of participation by refugee women in a community internet project (CIP) in the United Kingdom (UK)	2006, Storbritannien, Journal of Community & Applied Social Psychology	Utveckla förståelse för flyktingkvinnors delaktighet i internetundervisning och dess inverkan på "empowerment" och identitet	Semistrukturerad intervju, informell observation, 6 kvinnor (flyktingar) 1 kursledare	Delaktigheten medförde utveckling av social identitet, kollektiva narrativa berättelser och kollektivt medvetandegörande.
Steindl, C., Winding, K. & Runge, U.	Occupation and Participation of everyday life: women's experiences of an Austrian refugee camp	2008. Österrike, Journal of Occupational Science	Beskriva och undersöka hur kvinnor i flyktingförläggning i Österrike upplever sina dagliga aktiviteter	Etnografiska metoder: intervju, observation (in-dept exploration), 10 mån studie. 7 kvinnor, 18-60 år, från f.d. Sovjetunionen, bott minst 2 mån i förläggningen	Svårigheter att delta i dagliga aktiviteter p.g.a. miljömässiga begränsningar, brist på alternativ. Att nå egna mål hade samtidigt stor betydelse.
Van der Velde, J., Williamson, J. & Ogilvie, L.	Participation research: practical strategies for actively engaging and maintaining participation in immigrant and refugee communities	2009, Kanada, Qualitive Health Research	Undersöka processen vid införande och upprätthållande av PAR-projekt utifrån teorin att PAR-projekt kan möta upp flyktingars och immigranternas hälsobehov	Kvalitativ design; fokusgruppintervjuer, enkät. 18 pers (4styrelsemedlemmar, 12 st olika etniska grupper), 78 % kvinnor, 36-55 år	Aktiv delaktighet är inkörsporten för PAR-projekt och "empowerment" och kunskapsfärdigheter är stimulatorer för att fortsätta delta.
Warriner, D.	"The days now is very hard for my family": The negotiation and construction of gendered work identities among newly arrived women refugees	2004, USA, Journal of Language, Identity & Education	Genom samtida exempel undersöka historiskt bundna könsstrukturers påverkan på flyktingkvinnor gällande identitet, val och handlingar med fokus på utveckling av arbetsroll	2-årig etnografisk studie, narrativ metod, 7 kvinnor, flyktingar	Dynamisk, könsbunden process där kvinnorna konstruerar och återskapar specifika delar av identiteten, som t.ex. arbetande mödrar, engagerade studenter, människor med hopp och drömmar
Whiteford, G.	Understanding the occupational deprivation of refugees: a case study from Kosovo	2005, Australien, Revue Canadienne d'Ergothérapie	Skapa djupare förståelse för "occupational deprivation" genom en Kosovoflykting i Australien som exempel	Case-study, ostrukturerad intervju, 1 man från Kosovo, flyktingstatus	"Occupational deprivation" är ett komplext, miljöbundet tillstånd som kan betraktas som beskrivs som en process och ett utfall p.g.a. omständigheter.

Bilaga 3

Redovisning av den ingående analysen av artiklarna

Aktivitetskategorier utifrån CMOP-E	Produktivitet	Egenvård/Hushåll	Fritid	Upplevelser av dagliga aktiviteter
Författare				
Burchett, N. & Matheson, R.	×	×		×
Colic-Peisker, V. & Walker, I.	×		×	×
Connor Schisler, A. & Polotajko, H.	×	×	×	×
Lindgren, T. & Lipson, J.	×			×
McMichael, C.		×	×	×
Siddeque, A. & Kagan, C.	×			×
Steindl, C., Winding, K. & Runge, U.	×	×	×	×
Van der Velde, J., Williamson, J. & Ogilvie, L.	×			×
Warriner, D.	×	×		×
Whiteford, G.	×	×	×	×